

INVASIVA OCH FRÄMMANDE VÄXTER I SKOGLIGA MILJÖER

Praktiska råd för att skydda skogens värden

Invasiva främmande arter utgör ett ökande problem i samhället.

Främmande arter är växter och djur som människan, medvetet eller oavsiktligt, har flyttat till nya områden utanför sina naturliga utbredningsområden.

Invasiva arter är de främmande arter som sprider sig snabbt och orsakar skada på natur, ekonomi eller hälsa. De kan förändra livsmiljöer, konkurrera ut inhemska växter och djur samt orsaka stora kostnader för markägare och förvaltare.

Skogsbruket är inget undantag. Invasiva främmande växter kan i värsta fall påverka produktionen genom att konkurrera med trädplantor om ljus, vatten och näring, vilket kan fördröja föryngring eller minska tillväxten. De kan också försvåra röjning, dölja sikten längs vägar

och arbetsytor och därmed öka risken för olyckor. Vissa arter kan dessutom påverka pollinatörer, sprida växtsjukdomar eller innebära hälsorisker för människor och djur.

Vid skogsbruksåtgärder finns en stor risk att frön, växt- och rotdeklar sprids vidare med maskiner, jord- och växttransporter. Med rätt planering och hänsyn kan spridningen minimeras och kostnader undvikas.

Den här foldern ger praktiska råd för att upptäcka, hantera och undvika spridning av invasiva främmande växter i samband med skogsbruk.

"Invasiva arter är de främmande arter som sprider sig snabbt och orsakar skada på natur, ekonomi eller hälsa."

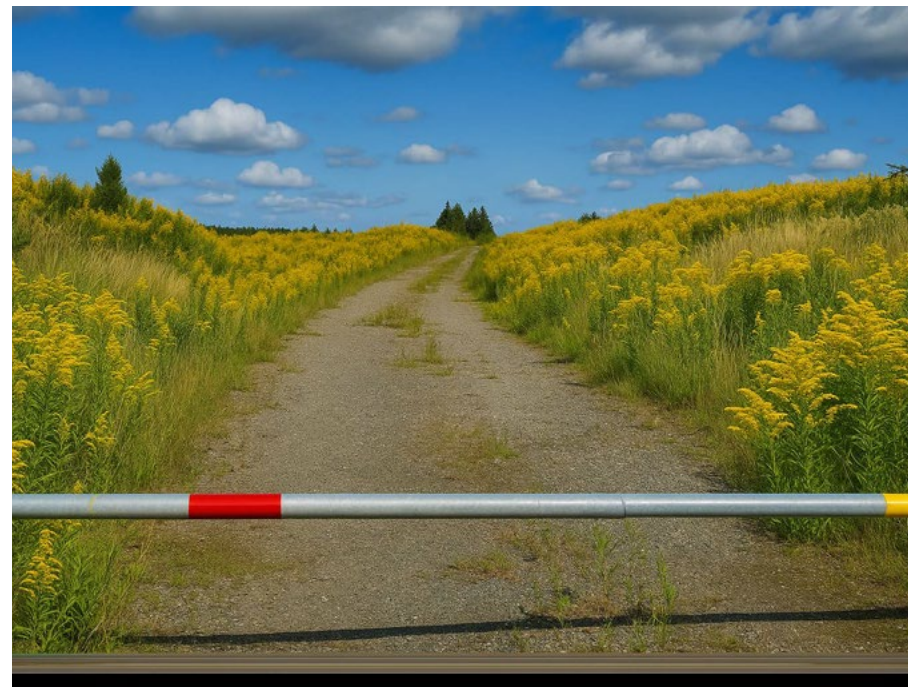

Foto: Jeremy McClure

Kanadensiskt gullris längs en skogsväg. Invasiva främmande växter är numera en del av landskapet och kräver ökad uppmärksamhet och hänsyn i skogsbruket. De sprids lätt och riskerar i värsta fall att öka skötselkostnaderna samt minska produktionen.

HÅLL KOLL PÅ INVASIVA FRÄMMANDE VÄXTER I SKOGEN!

EU:s gemensamma förordning om invasiva främmande växter förbjuder import, odling och spridning av arter på den så kallade unionslistan. Ett tjugotal av dessa växtarter finns i Sverige och ska aktivt bekämpas för att hindra fortsatt spridning. Naturvårdsverket är ansvarig myndighet för landlevande arter och samordnar arbetet i Sverige. Myndigheten har även föreslagit en nationell förteckning över ytterligare arter som sprider sig snabbt

Foto: Naturvårdsverket

och kan påverka biologisk mångfald negativt. Mer information finns i SLU Artdatabankens risklista för 2024.

Här beskrivs några av de vanligaste och mest problematiska arterna i det svenska skogslandskapet. Dessa är antingen reglerade av EU:s förteckning eller kandidater till den kommande svenska nationella listan.

BLOMSTERLUPIN

Flerårig ört som infördes på 1800-talet. Växer längs vägar och banvallar, blommar i juni–juli med blåviolettera eller vit-rosa spiror, cirka en meter höga. En planta kan producera upp till 2500 frön som överlever länge i marken. Förändrar markens näringsbalans och tränger undan bär som blåbär och lingon.

Foto: Naturvårdsverket

GUL SKUNKKALLA*

Kraftig sumpväxt med stora blad och gula blommor som bildar täta bestånd. Sprids med frön via vatten och vegetativt med endast små rotfragment. Bildar täta bestånd i fuktiga miljöer och tränger undan inhemska arter.

*Innebär att arten omfattas av EU:s förordning om invasiva främmande växter.

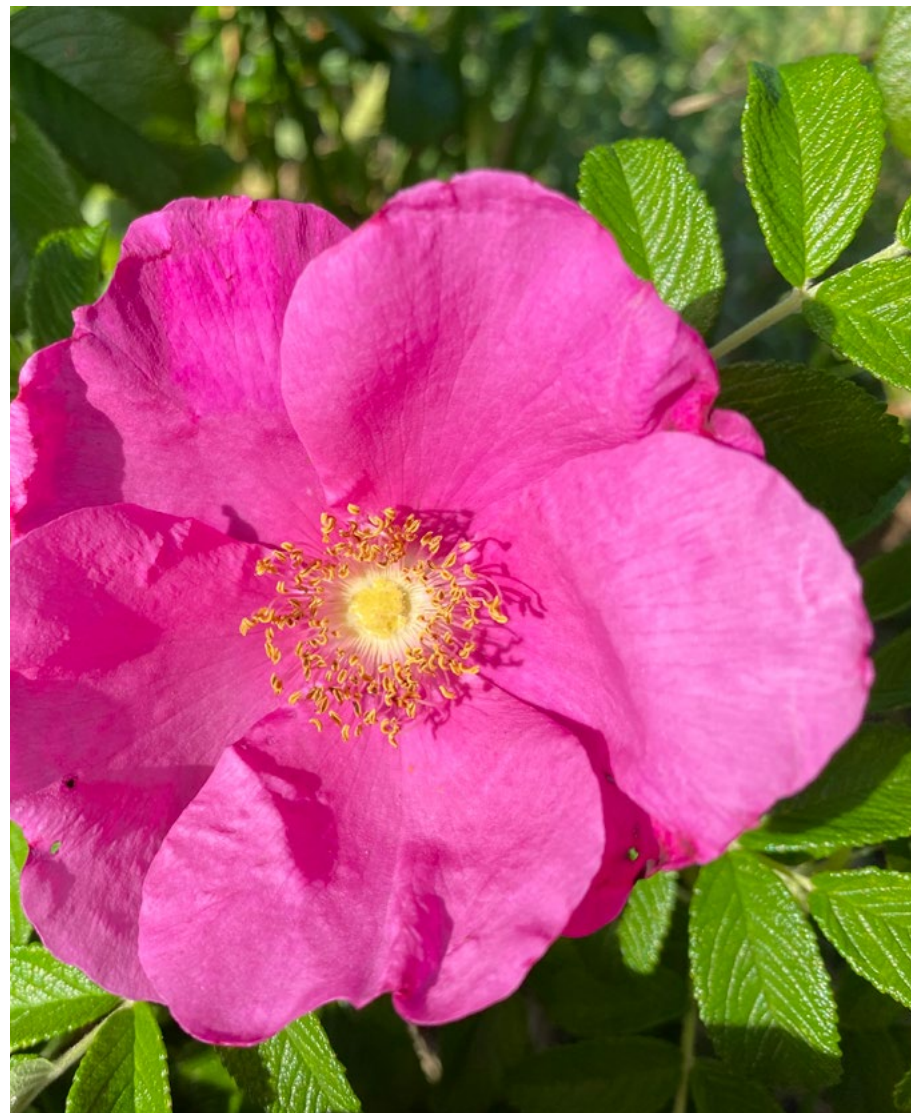

Foto: Naturvårdsverket

VRESROS

Buske från nordöstra Asien som blir upp till två meter hög. Bildar täta bestånd genom rotskott och frön som sprids av fåglar, vatten och jord. Känns igen på taggiga grenar, runda nypon och tjocka blad. Skuggar ut andra arter och kan försvåra skogsskötsel nära kusten.

JÄTTELOKA

Kraftig ört som kan bli två till fyra meter hög. Känns igen på ihålig, fläckig styvhårig stjälek och stora flikiga blad. En planta kan sätta upp till 100 000 frön som kan ligga vilande i marken i många år. Växtsaften orsakar svåra hud- och ögonskador.

KANADENSISKT GULLRIS

Högväxande ört, en till två meter hög, med gula blomkolvar i sensommar. Sprids både med frön (som är lätta och vindburna) och via jordstammar. Bildar täta bestånd som konkurrerar ut annan vegetation och försvårar återväxt.

JÄTTEBALSAMIN*

En ettårig växt som snabbt sprider sig längs vattendrag och fuktiga marker. Den kan bli över två meter hög och sprider sina frön explosivt flera meter från moderplantan. På vintern vissnar den ner helt, vilket lämnar marken bar och ökar risken för erosion.

PARKSLIDE* / JÄTTESLIDE*

Stora bambuliknande stjälkar med hjärtformade blad. Blommar med vita klasar på sensommaren. Sprids främst genom kraftiga rhizomer som kan växa tre till sju meter i sidled och flera meter ner. Även små rotfragment (0,5 gram) kan ge nya plantor. Vanligaste spridningsvägarna är jordförflyttning, vägkantsskötsel och andra mänskliga aktiviteter.

*Innebär att arten omfattas av EU:s förordning om invasiva främmande växter.

HUR UNDVIKS SPRIDNING AV INVASIVA FRÄMMANDE VÄXTER?

Skogsbruk kan sprida invasiva främmande växter på flera sätt. När marken störs vid till exempel avverkning eller markberedning och ljusinsläppet ökar får pionjärarter en chans att etablera sig, men även invasiva främmande växter kan snabbt dra nytta av de nya förhållandena.

Plantering, röjning, stubbrytning samt byggnation och underhåll av skogsbilvägar och diken är särskilt riskfyllda moment. Därför är det viktigt att redan i planeringsfasen ta hänsyn till risken för spridning och ha en plan för hur man ska agera om invasiva främmande växter finns i området.

Foto: Jeremy McClure

Parkslide kan lätt fastna på däck eller maskiner och följa med till nya platser.

Foto: Jeremy McClure

När upplagsmaterial förorenas med frön från invasiva främmande växter, som jätteloka, kan spridningen snabbt ta fart.

Foto: Jeremy McClure

Parkslidebestånd som har markerats inför trädfällning.

PLANERING INFÖR SKOGSBRUKSÅTGÄRD

Det mest kostnadseffektiva sättet att hantera invasiva främmande växter är att förhindra att de sprids eller introduceras till nya platser. Det är därför viktigt att veta var de finns. Genom att inventera områden i god tid innan arbetet påbörjas kan man planera åtgärder i rätt ordning och undvika dyra överraskningar.

För att minska risken för spridning krävs planering både inför och under skogsbruksåtgärden. Det handlar om mer än

själva fältarbetet – lika viktigt är att tänka igenom vilket material som används, hur maskiner rengörs, var virkesupplag placeras och hur vägar anläggs och underhålls. Rutiner behövs också för hur man agerar vid fynd av invasiva främmande växter, samt hur växtmaterial och avfall ska hanteras.

I följande avsnitt beskrivs varje del mer ingående – från inventering och planering till praktisk hantering i fält.

INVENTERING

Inventering kan göras både vid skrivbordet och i fält. En skrivbordsinventering kan ge en snabb överblick över större markområden, men den kan aldrig ersätta kontroll av de faktiska förhållandena på plats.

Skrivbordsinventering:

Besök gärna Artportalen.se för att se om det finns tidigare fynd av invasiva eller främmande växter i området. Artportalen är en nationell databas för rapporterade fynd och kan ge en första indikation inför planeringen

Fältinventering:

Gå igenom marken på plats. Det är oftast lättast att upptäcka invasiva främmande växter under sommaren när de blommar, men flera arter går även att identifiera under vår och vinter. Fokusera på områden där marken har störts – till exempel längs vägkanter, diken och upplagsplatser.

Foto: Jeremy McClure

HUR AGERA OM FYND AV INVASIVA FRÄMMANDE VÄXTER GÖRS?

Markering av bestånd:

Om du hittar invasiva främmande växter på din mark bör området markeras tydligt, till exempel med käppar och avspärrningsband. Avgränsa gärna minst tre meter runt beståndet med hänsyn till växtens rötter och frön.

Överväg åtgärd:

Markägare eller ansvarig för området bör besluta om beståndet ska bekämpas direkt eller hållas under uppsikt tills vidare. Om bekämpning planeras bör Naturvårdsverkets metodkatalog följas. Samordna gärna bekämpningen med andra skogsbruksåtgärder för att spara tid och kostnader.

Dokumentation och uppföljning:

Fotografera före, under och efter arbetet i närheten av de invasiva främmande växterna. Följ upp området under minst två år för att säkerställa att ingen återväxt eller spridning sker och för att snabbt kunna agera om nya bestånd uppstår.

Tänk på vad du köper in. Material som grus eller plantor kan innehålla frön eller växtdelar. Köp alltid från betrodda leverantörer och kontrollera vid leverans.

MASKINHYGIEN

Några av de vanligaste spridningsvägarna är via maskiner och redskap. Frön, växtdelar och jord fastnar lätt i larver, skopor, underreden, flak och däck. Därför ska maskiner alltid rengöras innan de flyttas till en ny plats.

En noggrann visuell inspektion och rengöring räcker – fokus ligger på att avlägsna frön, växtdelar och jord, inte på osynliga sporer.

Innan arbetet

- Förbered rengöringsutrustning (sopborste, markduk och högtryckstvätt).
- Kontrollera att maskiner, redskap och kläder är fria från frön, växtdelar och jord.

Efter arbetet

- Inspektera och rengör maskiner, redskap, skor, flak och däck.
- Gör rengöringen på det redan förorenade området eller på markduk så att materialet kan samlas upp och lämnas till avfallsanläggning för destruktion.

Rengöring av flak med högtryckstvätt.

Foto: Jeremy McClure

KORREKT VIRKESUPPLAG

Virkesupplag kan bidra till spridning eftersom marken störs och material flyttas. Därför är placeringen avgörande.

- Planera upplagsplatsen i förväg. Den ska vara helt fri från invasiva främmande växter.
- Var uppmärksam på trafik och liggande stockar. Körning in och ut från upplaget kan föra med sig frön, jord och rotfragment. Marken som störs blir lätt mottaglig för nya växter. Liggande stockar kan dessutom samla på sig frön som sprids vidare när de flyttas.
- Återställ platsen när upplaget tas bort. Så gärna in inhemska arter som gräs eller örter för att täcka marken och göra det svårare för invasiva främmande växter att få fäste.

SKOGSBILVÄGAR, ANLÄGGNING OCH UNDERHÅLL

Skogsbilvägar är nödvändiga för skogsbruket men innebär också en stor risk för spridning av invasiva främmande växter. Maskiner, material och vägunderhåll kan föra med sig frön, växtdelar och jord längs vägarna och vidare in i skogen. Väghyvling, dikesrensning och vägkantslåtter kan snabbt orsaka spridning och leda till långvariga och kostsamma effekter. Risken finns året runt – även på vintertid kan snöröjning bidra till spridning när frön och grobara växtdelar ligger i vägkanten och följer med bortforslad snö.

Foto: Jeremy McClure

Stockar upplagt i bestånd av jätteloka.

Tänk på!

- Planera vägsträckningar så att kända bestånd undviks.
- Underhåll vägarna genom regelbunden slåtter på våren eller försommaren, innan fröspridning sker. Observera: slåttar aldrig parkslide, eftersom slåtter sprider växten vidare via rot- och stamfragment.
- Växter som etablerar sig i diken och vägrenar är särskilt svåra att bekämpa och leder ofta till ökade kostnader för underhåll.
- Kontrollera och rensa diken vid behov – men se till att massor med invasiva främmande växter inte flyttas till nya platser.

Foto: Jeremy McClure

Parkslidestänglar är vassa och kan lätt göra hål på plastsäckar.

HANTERING AV VÄXTMATERIAL OCH AVFALL

- Invasivt växtmaterial ska packas i dubbla säckar, förslutas med tejp och transporteras på täckt flak till kommunens återvinningscentral. Kontrollera lokala rutiner för omhändertagande.
- Jord och andra massor som innehåller invasiva främmande växter bör inte flyttas. Om schakt eller grävning är nödvändig bör materialet läggas tillbaka så nära ursprungsplatsen som möjligt.
- **Om massor måste transporteras:**
 - Transport av jordmassor som innehåller invasiva främmande växtdelar är ett högriskmoment.
- Kontakta i första hand din kommunala avfallsanläggning för besked om vart massorna kan lämnas.
- Om kommunen saknar godkänd mottagare kan du vända dig till en auktoriserad branschaktör, till exempel Renova, Ragn-Sells, Sortera eller NCC Recycling.
- Avfall Sverige kan också ge vägledning om regionala mottagningsanläggningar. Begär alltid skriftligt besked om att mottagaren har tillstånd att hantera denna typ av avfall.

HÄR FINNS FÖRDJUPNING OCH STÖD:

Risklista för främmande arter 2024 – experternas bedömning av riskarter

www.artfakta.se/risklistor/2024/taxa

Artportalen – rapportera och sök fynd

www.invasivaarter.nu

Artfakta – fakta om arter och spridning

www.artfakta.se

Naturvårdsverkets metodkatalog – metodbeskrivningar för beprövade bekämpningsmetoder

[https://metodkatalog.invasivaarter.nu/
methods](https://metodkatalog.invasivaarter.nu/methods)

Mer om EU-förordningen och svensk lag kopplad till invasiva främmande arter

[https://www.naturvardsverket.se/vagledning-
och-stod/invasiva-frammande-arter/regler-
inom-invasiva-arter/](https://www.naturvardsverket.se/vagledning-och-stod/invasiva-frammande-arter/regler-inom-invasiva-arter/)

Foto: Jeremy McClure

När jätteloka får växa fritt blir den ett påminnelse om varför vi måste agera i tid. Att upptäcka, rapportera och hantera invasiva främmande arter tidigt är avgörande för att undvika större problem i framtiden.

DETTA ÄR GRIP ON LIFE

I projektet Grip on Life IP arbetar myndigheter, skogsägarföreningar och intresseorganisationer tillsammans för att kombinera ett aktivt skogsbruk med hänsyn till skogens värdefulla vattendrag och våtmarker. Projektet handlar mycket om att utveckla nya och bättre metoder för exempelvis samverkan, skogsbruk, skogsskötsel samt restaurering av vattendrag och våtmarker. Grip on Life IP pågår från år 2018 fram till 2025 och har fått pengar från EU:s miljöprogram LIFE IP.

Länsstyrelsen
Blekinge

Med bidrag från Europeiska unionens LIFE-program

www.gripnolife.se